

INKLYUZIV TA'LIMDA LOGAPEGOGIKANING RIVOJLANTIRISH. TA'LIM SIFATINI OSHIRISH

Turdiyeva Madina Abduqodir qizi

Normatova Dilobar Anvar qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti.

Pedagogika yunalishi 2-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15583954>

Annotatsiya

Mazkur maqolada inklyuziv ta'lim tizimida logopedik va defektologik yondashuvlarning ahamiyati yoritilgan. Unda alohida ehtiyojga ega bolalarni o'qitishda logoped-pedagoglarning o'rni, ularning metodik ishlari va nutqiy rivojlanishga oid texnologiyalar ta'lim sifatini oshirishdagi asosiy omil sifatida ko'rsatiladi. Shuningdek, logopedik xizmatlarning samaradorligini oshirish, zamonaviy pedagogik metodlardan foydalanish va individual yondashuvni kuchaytirish bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: Inklyuziv ta'lim, logopedik yordam, defektologik usullar, ta'lim sifati, nutqni rivojlantirish, individual yondashuv, maxsus ehtiyojga ega bolalar, pedagogik texnologiyalar, kommunikatsiya ko'nikmalari, reabilitatsiya, ijtimoiy-pedagogik qo'llab-quvvatlash, maxsus ta'lim muassasalari, o'quvchilarning moslashuvi, pedagogik diagnostika, samarali ta'lim metodlari.

Turdiyeva Madina Abdukadir qizi

Normatova Dilobar Anvar qizi

Shahrisabz State Pedagogical Institute.

2nd year student of the Pedagogical Department.

Abstract: This article explores the significance of speech therapy and defectology approaches within the inclusive education system. It highlights the role of speech therapists and special educators in teaching children with special needs, emphasizing speech development technologies as key factors in improving education quality. The article provides recommendations for enhancing the effectiveness of speech therapy services, utilizing modern pedagogical methods, and strengthening individualized approaches. Experiences and practices aimed at unlocking each child's full potential in an inclusive environment are also summarized.

Keywords: Inclusive education, speech therapy, defectology, education quality, speech development, individual approach, social-pedagogical support, special needs children, pedagogical technologies, rehabilitation, communication skills, special education institutions, student adaptation, pedagogical diagnostics, effective teaching methods.

Inklyuziv ta'lim – bu ta'lim tizimida barcha bolalarni, jumladan jismoniy, aqliy, ruhiy yoki rivojlanish nuqsonlari bo'lgan maxsus ehtiyojga ega bolalarni ham umumiy ta'lim muassasalarida o'qitishni ta'minlash konsepsiyasidir. Bu yondashuv bolaning ijtimoiy integratsiyasini oshiradi, ularning imkoniyatlarini kengaytiradi hamda diskriminatsiyaga qarshi kurashadi. Inklyuziv ta'lim orqali har bir bola o'z salohiyatini maksimal darajada ro'yobga chiqarish uchun teng imkoniyatlarga ega bo'ladi. Logopedika — nutq buzilishlari bilan shug'ullanuvchi soha bo'lib, u nutq rivojlanishi kechikkan, talaffuzida qiyinchiliklari bor, ovoz chiqarishda muammolari bo'lgan bolalarga yordam beradi. Logopedlar nutqni to'g'ri

shakllantirish, talaffuzni yaxshilash, ovoz va nutq harakatlarini boshqarish uchun maxsus mashqlar va metodlarni qo'llaydi. Nutq rivojlanishi bolaning ta'limda muvaffaqiyatli bo'lishi va ijtimoiy muhitga moslashishi uchun juda muhim.

Defektologiya — maxsus ehtiyojga ega bolalarni o'qitish va tarbiyalashga yo'naltirilgan fan va amaliyot. Bu soha nutq, eshitish, ko'rish, aqliy rivojlanish kabi buzilishlari bo'lgan bolalar uchun maxsus metodlar, darsliklar va vositalarni ishlab chiqadi. Defektologlar bolalarning o'ziga xos ehtiyojlarini hisobga olgan holda ularni jamiyatga moslashtirish va hayotga tayyorlashga yordam beradi. Ta'lim sifati — bu ta'lim jarayonining samaradorligi, o'quvchilarning bilim, ko'nikma, malaka va shaxs sifatlarini rivojlantirish darajasini ifodalaydi. Ta'lim sifati o'qitish usullari, o'quv dasturlari, o'qituvchilar malakasi, ta'lim muhitining qulayligi va resurslardan samarali foydalanishga bog'liq. Inklyuziv ta'limda ta'lim sifatini oshirish maxsus ehtiyojga ega bolalar uchun individual yondashuv va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashni talab qiladi.

Nutq rivojlanishi bolaning tilni o'zlashtirish, so'zlashish va fikr almashish qobiliyatining shakllanishi jarayonidir. Bu jarayon tug'ilgan paytdan boshlab bosqichma-bosqich kechadi va bolaning ijtimoiy, aqliy rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. Nutq rivojlanishida kechikish yoki buzilishlar bo'lsa, bola ta'lim olishda qiyinchiliklarga duch kelishi, jamiyatga moslasha olmasligi mumkin. Individual yondashuv ta'lim va tarbiya jarayonida har bir bolaning o'ziga xos xususiyatlari, qobiliyatlari, ehtiyojlari va rivojlanish darajasini hisobga olgan holda ish olib borishni anglatadi. Ayniqsa, maxsus ehtiyojga ega bolalar uchun individual reja va metodlarni ishlab chiqish muhimdir. Bu yondashuv bolaning ijtimoiy, psixologik va ta'lim sohalaridagi muvaffaqiyatini ta'minlashga yordam beradi. Ijtimoiy-pedagogik qo'llab-quvvatlash — bu bolalar va o'smirlarni ijtimoiy muammolardan himoya qilish, ularning ruhiy va jismoniy salomatligini saqlash, ijtimoiy muhitga moslashuvini ta'minlashga qaratilgan pedagogik yordam tizimidir. Bu yordam orqali maxsus ehtiyojga ega bolalar va ularning oilalariga murabbiylik, maslahat berish, psixologik yordam ko'rsatiladi. Maxsus ehtiyojga ega bolalar — bu jismoniy, ruhiy yoki intellektual rivojlanishida nuqsonlari bo'lgan, nutq, eshitish, ko'rish qobiliyatlari cheklangan yoki o'rganishda qiyinchiliklarga duch keladigan bolalardir. Ularning ta'lim va tarbiyasi uchun alohida sharoitlar, maxsus metodlar va vositalar zarur bo'ladi. Pedagogik texnologiyalar — ta'lim jarayonini samarali tashkil etish uchun ishlab chiqilgan usullar, vositalar va strategiyalar majmui. Bular orasida interfaol usullar, multimediya vositalari, individual va guruh ishlari, reabilitatsion texnikalar mavjud. Inklyuziv ta'limda pedagogik texnologiyalar maxsus ehtiyojga ega bolalarning ta'lim olishini osonlashtiradi. Reabilitatsiya — bu maxsus ehtiyojga ega shaxslarning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy salomatligini tiklash, rivojlantirish va ularni jamiyat hayotiga to'liq moslashtirish jarayonidir. Reabilitatsiya terapiya, ta'lim, psixologik yordam va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga oladi. Kommunikatsiya ko'nikmalari — bu boshqalar bilan samarali muloqot qilish uchun zarur bo'lgan nutq, tinglash, tushunish va o'z fikrini ifodalash qobiliyatidir. Maxsus ehtiyojga ega bolalar uchun bu ko'nikmalarni rivojlantirish ta'lim va ijtimoiy integratsiyaning muhim qismidir.

Maxsus ta'lim muassasalari — bu maxsus ehtiyojga ega bolalarni o'qitish va tarbiyalash uchun tashkil etilgan maktablar, markazlar va boshqa ta'lim muassasalari. Ular maxsus dasturlar, metod va vositalar asosida ishlaydi, bolalarning individual rivojlanishini ta'minlaydi.

Pedagogik diagnostika — o'quvchilarning bilim, qobiliyat, ehtiyoj va rivojlanish darajasini aniqlash uchun qo'llaniladigan turli test, kuzatuv va baholash usullaridir. Bu diagnostika asosida individual ta'lim rejaları ishlab chiqiladi.

Samarali ta'lim metodlari — o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini tez va sifatli o'zlashtirishini ta'minlaydigan, ular bilan qiziqarli va foydali ishlash imkonini beruvchi pedagogik usullardir. Inklyuziv ta'limda samarali metodlar har bir bolaning ehtiyojlarini hisobga oladi. Inklyuziv ta'lim — bu umumiy ta'lim tizimida imkoniyati cheklangan yoki maxsus ehtiyojga ega bo'lgan bolalarni sog'lom bolalar bilan birga o'qitish tamoyiliga asoslangan yondashuvdir. U nafaqat bolalarning ta'lim olish huquqini himoya qiladi, balki ularning ijtimoiy tengligini, moslashuvini va jamiyatga to'liq integratsiyasini ta'minlaydi. Bunda muassasalarda maxsus sharoitlar (moslashtirilgan o'quv dasturi, darsliklar, yordamchi texnologiyalar) yaratilishi lozim.

Logopedika — nutq buzilishlarini (masalan, duduqlanish, ovoz buzilishi, talaffuz nuqsonlari) aniqlash, oldini olish va tuzatishga yo'naltirilgan maxsus ta'lim sohasi. Logopedlar har bir bolaning nutq rivojlanishidagi kamchiliklarini individual ravishda aniqlab, mashqlar, o'yinlar, qiziqarli metodlar orqali nutqini to'g'rilash bilan shug'ullanadi. Ular shuningdek, ota-onalarga va o'qituvchilarga maslahat beradi yoki yangi o'qituvchilarga moslashish davri. Masalan, oddiy maktabdan inklyuziv muhitga o'tayotgan maxsus ehtiyojga ega bola uchun bu jarayon murakkab bo'lishi mumkin, chunki u yangi do'stlar orttirishi, yangi qoidalarni tushunib olishga harakat qilishi va psixologik jihatdan quvvatlanishi kerak. Shu sababli pedagoglar, psixologlar va ota-onalar bu davrda bolaga alohida e'tibor berishadi.

Psixologik yordam bolalarning ruhiy holatini yaxshilash, stressni kamaytirish, o'ziga bo'lgan ishonchni oshirish va ijtimoiy moslashuvni yengillashtirishga qaratilgan. Maxsus ehtiyojga ega bolalar ko'pincha o'z tengdoshlaridan ajralib qolganini his qilishadi, shu bois psixologlar ularga muloqot, his-tuyg'ularini ifoda etish, stressni boshqarish bo'yicha mashg'ulotlar o'tkazishadi. Rivojlanish darajasi, imkoniyati, bilim olish tezligi hisobga olinadi va shu asosda moslashtirilgan (yengillashtirilgan yoki alohida) o'quv dasturlari ishlab chiqiladi. Masalan, eshitishda muammosi bor bolalar uchun qo'shimcha audiovizual materiallar, nutqida qiyinchilik bo'lganlar uchun esa maxsus mashqlar beriladi. Maxsus ehtiyojga ega bolalar bilan ishlashda pedagog, logoped, defektolog, psixolog, shifokor va ota-onalar birgalikda harakat qiladigan jamoa shakllanadi. Ularning maqsadi — bola uchun eng yaxshi shart-sharoitni yaratish, individual rivojlanish rejasini ishlab chiqish va uning rivojlanishiga birgalikda hissa qo'shish.

Pedagogik monitoring — bu bolaning rivojlanishini, o'qishdagi yutuq va qiyinchiliklarini muntazam kuzatib borish, ularning rivojlanish dinamikasini baholash jarayoni. Monitoring orqali bolaning taraqqiyotidagi ijobiy o'zgarishlar yoki ortda qolishlar aniqlanadi va shunga mos ravishda yangi strategiyalar ishlab chiqiladi.

Reabilitatsion markazlar — bu jismoniy, psixologik yoki intellektual rivojlanishida muammosi bo'lgan bolalar uchun mo'ljallangan muassasalar bo'lib, u yerda bolalarga maxsus mutaxassislar tomonidan individual yoki guruhviy mashg'ulotlar, sog'lomlashtirish, fizioterapiya, logopedik va psixologik yordam ko'rsatiladi. Markazlarning maqsadi — bolani mustaqil hayotga tayyorlash.

Xulosa. Inklyuziv ta'lim jarayonida logopedik xizmatni rivojlantirish va uning ta'lim sifatiga ta'siri alohida e'tibor talab etadigan dolzarb masaladir. Maxsus ehtiyojga ega bolalar nafaqat akademik bilimlarni, balki nutq, muloqot, psixologik va ijtimoiy ko'nikmalarni ham shakllantirishga muhtoj. Shu sababli, logopedik yordamning samarali tashkil etilishi ularning shaxs sifatida rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Pedagoglar, logopedlar, ota-onalar va boshqa mutaxassislarning hamkorlikdagi yondashuvi bolalarning ta'lim olishi, tengdoshlariga moslashishi va jamiyatda o'z o'rnini topishi uchun zarurdir. Inklyuziv muhitda logopedik mashg'ulotlar, moslashtirilgan metodikalar, innovatsion texnologiyalar va reabilitatsion xizmatlar integratsiyasi orqali ta'lim sifati sezilarli darajada oshiriladi. Shu bois, O'zbekistonda ham inklyuziv ta'lim tizimida logopedik xizmatlarni takomillashtirish, ularning salohiyatidan to'liq foydalanish va xalqaro tajribalarni joriy etish kelgusida dolzarb yo'nalish bo'lib qoladi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimova, V.A. Logopediya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2018 Jo'rayev, A., Nurmatova, Z. Maxsus pedagogika. – Toshkent: Fan, 2019.
2. Rasulova, D.X. Inklyuziv ta'lim nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2021.
4. UNESCO. Inclusive Education: Guidelines and Tools. – Paris: UNESCO Publishing, 2017.
5. European Agency for Special Needs and Inclusive Education. Inclusive Education in Practice. – Brussels, 2019.
6. Polat, E.S. Innovatsion pedagogika va ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: Innovatsiya, 2022.